

ÖZELLEŞTİRMENİN ASIL AMACI

Musa Özdemir*

Ülkemiz, özelleştirme konusunda ciddi bir bunalımın içinde. Siyasi partiler, sendikalar, meslek odaları, dernekler tutarlı bir politika üretmemenin sıkıntılarını yaşıyor. Bazı sol partiler, sendika işlevi üstlenerek özelleştirme sonucu ortaya çıkan işsizlik, zorunlu emeklilik vs. gibi ikincil derecede sorunları ön plana çıkarırken özelleştirmenin ekonomik, politik, ideolojik boyutlarını görmezden geliyor. Kimi sol partiler utangaç özelleştirmeci, kimileri sessiz kalmanın kerametine sığınmış, kimileri ise özelleştirme denince sadece KİT'leri anlıyor. İşçi ve memur sendikaları genel olarak özelleştirmeye "karşı", ancak bu karşı olma sözcüğü aynı anlam ve tavırda karşı oldukları anlamına gelmiyor. Bir grup sendika bazı koşulların yerine getirilmesiyle özelleştirmeye evet demektedir. Kimi sol eğilimli sendikalar özelleştirmeye olumlu bakarken, kimi sağ eğilimli sendikalar karşı çıkmaktadır. Kamu ağırlıklı işçi sendikaları ile özel sektör ağırlıklı işçi sendikalarının konuya yaklaşımı da aynı duyarlılıkta değil. Kısacası sendikalar da özelleştirme üzerine ortak hedefler ve değerlendirmeler ortaya koyamamış durumdadır. Kuşkusuz işsizlik, zorunlu emeklilik, sendikasıztırma, işsizlik sigortası, yeni iş bulma vb. önemli sorunlardır. Ancak bunlar yeni sorunlar olmayıp, zaten mevcut olan sorunların bir miktar daha büyümesidir. Elbette sendikalar bu sorunları ele almalı, işlemeli, kamuoyunu aydınlatmalı, işçi ve memurların hakkını korumalı, geliştirmelidir. Fakat bunlar yapılırken özelleştirmenin ekonomik, politik, ideolojik sonuçları ortaya konmalı, tutarlı bir politika üretilmelidir.

Meslek odaları, dernekler ve diğer kitle örgütlerinin konuya ilişkin girişimleri iyi niyetli ancak yetersiz ve dağınık çabalardır. Özelleştirme devletin verimsizliği, bütçe açığı, personel fazlası, zarar gibi konuların tartışılmasından kurtarılıp ana eksenine oturtulamamıştır. Oysa sorun sanılandan da ciddidir.

Emekten yana örgütlerin ortak hedefler, değerlendirmeler ortaya koyması, özelleştirme konusun-

* Sayıştay Denetçisi.

da politika üretmesi gerekiyor. Bir politika üretebilmenin ön koşulu ise özelleştirmenin tüm boyutlarıyla ele alınıp irdelenmesidir. "Özelleştirme hangi alanları kapsıyor, sonuçları kimlere nasıl yansıyor, hangi amaçla yapılıyor, nihai hedef nedir?" soruları yanıtlanarak oluşturulacak politikalar sistematik biçimde halka anlatılmalı, özelleştirmenin ardındaki gerçek ortaya konmalıdır.

ÖZELLEŞTİRİLEN VE ÖZELLEŞTİRİLECEK ALANLAR

Ülkemizde özelleştirme denildiğinde akla hemen KİT'ler gelmektedir. Oysa KİT'ler özelleştirme politikası içinde düşünülen alanlardan sadece biridir. Bazı ülkelerde özelleştirilen veya özelleştirilmesi düşünülen iş ve hizmetlerin bir listesi karşımıza ilginç bir tablo çıkarmaktadır. Liste şöyle;

Çöp toplama ve belde temizliği, yol yapım-bakım-asfaltlama, paralı yol köprü ve sokaklar, sokak ve caddelerin aydınlatılması, şehiriçi otobüsler, su şebekesi ve arıtımı, sahil koruma hizmetleri, itfaiye hizmetleri trafiğin kontrolü, elektrik üretim ve dağıtımı, posta hizmetleri, telekomünikasyon, demiryolları, havayolları, denizyolları, lojmanlar, huzurevleri ve kreşler, eğlence ve dinlence yerleri (lokal ve kamplar), konser salonları ve tiyatrolar, spor salonları ve sahaları, bayındırlık işleri (alt yapı hizmetleri), ormanlar, kamu arazileri, petrol rezervleri, devlet borçlarının tahsili, bankacılık, banka mevduatının sigortalanması, hapishaneler, polis hizmetleri, hava tahmini, para basımı, sosyal güvenlik, sağlık sigortası kuruluşları, eğitim, sağlık ve KİT'ler.

Bu tablo incelendiğinde gerek merkezi yönetimin gerekse yerel yönetimlerin işlevsiz kılınması hedefi görülmektedir. Kısacası kamunun ekonomik ve sosyal yaşamdaki katkısı, rolü ortadan kaldırılmak istenmektedir. Bunun gerekçesi olarak da kamu hizmetlerinin pahalı, kalitesiz olması kamu işletmelerinin verimsiz çalışması, zarar etmesi gösterilmektedir.

Özelleştirmenin diğer amaçları da rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek, ser-

maye piyasasını geliştirmek, kamu kesiminin finansman ihtiyacını azaltmak, gelir sağlamak olarak sayılmaktadır.

Bunlar özelleştirmenin açıklanan amaçları olup, bunların herbirinin ne denli yanlış ve yanıltıcı olduğu çeşitli kitap, dergi, makalelerde rakamlarla, ayrıntılı olarak işlenmiştir. Burada bunun tartışılması yineleme olacaktır. İlgilenenler 12 bilim adamınca kaleme alınan Tarih Vakfı Yurt Yayınları tarafından çıkarılan Türkiye'de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT'ler adlı kitabı, Petrol-İş Sendikası'na Aralık 1989'da yayınlanan özelleştirme adlı çalışmayı, 1992 Petro-İş yıllığını, Sayın Aslan Başer Kafaoğlu'nun KİT Gerçeği ve Özelleştirme Kitabını v.b. yayınları okuyarak kamu işletmeciliğinin ve KİT'lerin özelleştirilerek tasfiyesinin çağın gereği olup olmadığını, Türkiye'de sanayileşmenin gündem dışı bırakılması nedenlerini, KİT'lere ve sanayileşmeye dönük hangi politikaların gündeme geleceğini, teknolojinin önemini, KİT'lerin nasıl zarar ettirildiğini, haraç mezat satışları, verimlilik-istihdam-katma değer vb. konularda gerçekleri göreceklerdır.

ÖZELLEŞTİRMENİN BAZI ÖNEMLİ SONUÇLARI

Özelleştirmenin bazı sonuçlarına gelince; en ateşli özelleştirme yanlıları, bazı ciddi iş adamları, sermaye kesiminin bazı örgütleri, yurtsever sağcılar dahi ülkemizde özelleştirme adı altında bir avuç yerli ve yabancı girişimciye mülkiyet ve işletme hakkının yok pahasına sunulmak istendiğini kabul ediyor, özelleştirme ile devlet mülkiyetinin özel sektöre nasıl peşkeş çekildiğinin pek çok örneğini veriyor. Özelleştirmenin diğer bazı sonuçları ise özetle şöyle sıralanabilir.

— Fabrikalar, okullar, hastaneler, KİT'ler ormanlar, arsalar tüm vatandaşların katkı ve vergileriyle oluşmuş ortak mallardır. Devletin mülkiyetindeki taşınmazlar aslında ortaklaşa mülkiyettir. Ortaklaşa mülkiyet toplumsal uzlaşma olmadan bozulmamalıdır. Ekonomik ve siyasi erki elinde tutan egemen güçlerin bu ortaklaşa mülkiyeti bir avuç yerli ve yabancı girişimciye satması ekonomik açıdan halkın aleyhine olduğu gibi hukuk ve ahlak açısından da yanlıştır.

— Elektrik, su, altyapı itfaiye, temizlik, plaj, kamp gibi belde hizmetlerinin özelleştirilmesi bir yandan bu hizmetleri pahalılaştıracak, diğer yandan yerel yönetimlerin işlevi kalmayacaktır. Yerel yönetim, katılım, yerel demokrasi soyut birer kavrama dönüşecektir.

— Telekomünikasyon, demir-çelik, petrol, havayolları vb. stratejik öneme sahip sektörlerin özelleştirilmesi ulusal bağımsızlık, ekonomik bağımsızlık

ilkeleriyle çelişmektedir. Ülkemizin yazgısı uluslararası tekellere bırakılmaktadır.

— Eğitim ve sağlığın özelleştirilmesi, bu hizmetlerin ticari metaya dönüşmesine yol açacaktır. Az gelirli az, çok gelirli çok eğitim ve sağlık hizmeti alacaktır. Eğitimde fırsat eşitliğinin, sağlıkta insan değeri ve onurunun yerine para geçecektir. Üstelik hizmetler daha pahalıya alınacaktır.

— KİT'leri özel sektöre devrederek, özel sektörün yaratıcılığından yararlanarak dünya pazarlarına girmek hoş ama gerçekçi olmayan bir yaklaşımdır. Türkiye özel sektörü, bilimsel ve teknolojik gelişme için araştırma-geliştirme faaliyetlerine para ayırma alışkanlığına ve inancına sahip değildir. Sadece araştırma-geliştirme harcamaları Türkiye bütçesine yakın dev tekeller ile KİT'ler özelleştirilerek rekabet edilemez. Kısacası özelleştirme dünya pazarlarına girmeyi sağlayamayacak tersine ülkemiz pazar olacaktır.

— Kamu işletmelerinin, KİT'lerin tasfiye veya özelleştirilmesi işsizliği daha da artıracaktır. Tazminatsız fesih, zorunlu emeklilik gündeme gelecektir. Artan işsizlik nedeniyle asgari ücretle çalışmak dahi lüks olacak, işsizlerin kendi aralarında mücadele sosyal yaralar açacaktır.

— İşçiler, memurlar özelleşecek sağlık ve eğitim için daha fazla para ödemek durumunda kalmanın yanısıra özelleşen kreş, kamp, lojman nedeniyle kreş, konut ve tatil için de ek harcamalar yapmak zorunda kalacaktır. Kamu kampları ve kreşler özel sektörün tatlı kâr alanı olacaktır.

— Vergi vermekten kaçınan özel sektör KİT'leri ele geçirince devletin vergi gelirleri daha da azalacak, vergi toplamada düşme olacaktır. Bu yük ücretlilere doğrudan veya dolaylı vergi olarak bindirilecektir.

— Özelleştirme ekonomik düzelme de sağlamayacaktır. Çünkü özelleştirme ile ekonomik iyileşme değil, sermayeye kaynak aktarma, öngörülen ekonomik modelin yürütülmesine katkı hedeflenmektedir. Özelleştirmeden elde edilen gelir bütçe açıklarına, cari harcamalara gidecektir. Devlet, gereksiz borçlanıp bunları ödemek için buzdolabını satan, beceriksiz aile reisi konumuna düşecektir. Pişmanlığı satanlar değil sattırmaması gereken halk duyacaktır.

ÖZELLEŞTİRMENİN AÇIKLANMAYAN AMACI

Özelleştirmenin olumsuzluklarını daha da saymak mümkün fakat gereksiz. Yukarıda özelleştirmenin açıklanan amaçlarına değinmiştik, bir de açıklanmayan amaç var. Özelleştirmenin açıklanmayan, perde arkasındaki asıl amacı sosyal devletin gelecekte toplumcu devlete dönüşümünü önlemektir.

Özelleştirme tartışmalarını sağlıklı bir zemine oturtabilmek için devlet, sosyal devlet, devlet mülkiyeti kavramlarını yerli yerine koymak gerekmektedir.

Devlet, sosyal ve tarihsel bir gerçeklik olup insanların toplum yaşamında başvurdukları en geniş örgütlenme biçimidir. Ancak devlet, sınıfların üstünde ve dışında değildir. Özel mülkiyetin bulunmadığı ilkel toplumda sosyal sınıflardan ve devletten söz edilemez. Sosyal sınıflar ve devlet bir insanın kendisine yetecek miktardan fazlasını üretebildiği dönemde ortaya çıkmıştır. Kabile ve klan iş bölümünün doğa üzerindeki egemenliği artırdığı ve bazı gereksinmelerin daha iyi karşılanabileceği farkedilmiştir. Feodal topluma geçişle birlikte devlet aygıtı daha bir belirginleşmiştir. Ekonomik erke egemen olmalarının doğal sonucu olarak devlet denen aracı elinde tutan feodal beyler iç ve dış güvenliği sağlamak, vergi toplamak ve adalet hizmetlerini yürütmek için personel çalıştırmışlardır. İşlevi güvenlik, asayiş, adalet ve maliye ile sınırlı olan bu "jandarma devlet" anlayışı kapitalist topluma geçişle önemli değişikliklere uğramıştır. Bu değişiklikler iki yönde olmuştur. Bir yandan işçi sınıfının bilinçlenmesi, güçlenmesi ve mücadeleye girmesi sonucu devlet yapılanması ve işleyişinde sağladığı kazanımlar, diğer yandan burjuvazinin belli bir düzeni yürütebilmek ve koruyabilmek için devlet aygıtı aracılığıyla bir takım yeni işlevleri üstlenmesidir. 19. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkan bu iki yönlü gelişme sonucu devlet, geleneksel görevlerinin yanısıra eğitim, sağlık, konut, sosyal güvenlik, haberleşme, ulaşım, bayındırlık vb. alanlarda bir takım yeni görevler üstlenmiştir. Kapitalizmin yarattığı sosyal dengesizlik ve bunalımlara karşı emekçi sınıftan gelen bu güçlü tepki sonucu 20. yüzyılda devletin ekonomik ve sosyal hayata müdahalesi giderek artmıştır. Kapitalizmin klasik ekonomik ve siyasal temellerini değiştirmeden emeğiyle yaşayanların korunması, yaşam düzeylerinin yükseltilmesi, sosyal eşitsizlikleri azaltma, işsizliğin önlenmesi, sosyal güvenliğin sağlanması, aşırı zenginliğin ve yoksulluğun önlenmesi gibi işlevleri üstlenen sosyal devlet anlayışı, yerleşmiştir. Gelişmiş ülkelerde sosyal devlet, sınıfların tepkilerini yumuşatarak temel düzenin korunması işlevini görürken, az gelişmiş ülkelerde bu klasik ödevinin yanısıra ulusal zenginliklerin yaratılması, kalkınmanın hızlanması gibi yapıcı ve dinamik işlevler de üstlenmiştir.

Tüm bu gelişmeler, iş ve hizmet üretme yükümlülüğü, devletin elinde oldukça ciddi bir mülkiyetin oluşmasına neden olmuştur. İşte günümüzde tartışılan bu devlet mülkiyetinin, uzun mücadeleler sonucu özel sahipliğin yerine konulan devlet sahipliğinin, geleceğidir. Çünkü burjuvazi, devletin mülkiyetindeki üretim araçlarına, toplum adına el koyacak bir top-

lumculuktan korkmaktadır. Çünkü burjuvazi, emekçilerin örgütlenip, bilinçlenip, güçlenip dünyanın gündemine ortak mülkiyet, toplumsal çıkar, toplumsal planlama kavramlarını getirmesinden ve gerçekleştirmesinden korkmaktadır.

Bu korku piyasa ekonomisinin lideri ABD'ce 1971 yılında duyulmuş, "Hizmetlerin sağlanmasında kamu sektörü mü yoksa özel sektör mü daha iyidir?" sorusu bir kamu politikası olarak gündeme getirilmiştir. 1970'lerin sonuyla 1980'lerin başında ABD'de özelleştirmeye duyulan bu ilgi büyük ölçüde artmış, aynı durum Avrupa ve gelişmekte olan ülkelerde devlet denetimini ortadan kaldırma şeklinde ortaya çıkmıştır. (Milli Produktivite Merkez Yayınları No. 517 olarak yayınlanan Prof. E.S. Savas'ın Daha İyi Devlet Yönetiminin Anahtarı Özelleştirme adlı kitabı s. 157) Amerikalı Prof. Savas'ın kitabında özelleştirme özetle şöyle tanımlanmaktadır.

Özelleştirme, faaliyet alanında veya mülkiyette devletin rolünün azaltılması veya özel sektörün rolünün artırılmasıdır. Bir başka anlatımla ihtiyaçların sağlanmasında özel sektöre daha çok, devlete daha az dayanma anlamına gelmektedir. Kontrol veya mülkiyeti kamudan özel kesime aktarmaktır.

BİTİRİRKEN

Yeni dünya düzeni, yeni bir ekonomik model, bu modele uygun bir yapılanma ve uygun bir finans sistemi öngörmektedir. Başta Dünya Bankası ve IMF olmak üzere ABD'nin güdümündeki uluslararası finans örgütleri yeni dünya düzeninin bu ihtiyaçlarına yanıt verebilmek için özel işlevler üstlenmiştir. Sorun, yalnızca ve yalnızca sömürü üzerine kurulu düzenin devamını sağlamak, krizler karşısında güçlendirmektir. Küreselleşme yani ekonomik açıdan genişleyen pazarlar söz konusudur. Genişleyen bu pazarlara teknolojisini yenileyebilenler, güçlüler hakim olacaktır. Ancak genişleyen bu pazarlara uygun finans sistemleri de oluşturulmalı ki sistemde aksaklık olmasın. İşte Dünya Bankası ve IMF üye ülkelere ekonomik paketler dikte ettirirken bu gerçeklerden hareket etmedikler. Özelleştirmeyi, "olmaz ise olmaz" koşulu olarak, sundukları pakete özenle koymaktadırlar. Özelleştirme, rahmetli dahinin, Türkiye burjuvazisinin, bazı prens ve prenseslerin, medya hokkabazlarının bir buluşu değil, kökü dışarıda ekonomik, politik, ideolojik bir sorundur. Özelleştirme uygulamaları kendi içinde bir bütün olarak ortaya konan ekonomik modelin bir sonucudur. Bu bütünsel konumundan soyutlanarak ele alındığında yanlışlara düşülmesi kaçınılmazdır. Sorgulanması gereken yeni dünya düzeni ve piyasa ekonomisidir. Siyasi partilere, sendikalara, meslek odalarına, diğer örgütlere, yurtseverlere düşen görev emekçileri edilgen seyirci durumundan kurtarmaktır.